

Kunsthåndverk

Tamara Marbl Joka

Metall- og smykkekunst, KHiO, 2022

Tiden under bakken

Jordas overflate har alltid vitnet om tid. Mange kilometer med kabler og ulike rør pent dekket av betong, grus eller jordmasse ligger under terrenget inn til boligene våre. Avløp, strøm og fibernett er en del av vår nåtid skjult i bakken.

Gjennom å bearbeide metall, og støpe i byggematerialer, prøver jeg å lete i det usynlige. Et sammensmeltet nett av materialer, sivilisasjoner og historier ligger under føttene våre – det vi hadde, det vi har, og potensialet for fremtidig utvikling. Jeg komponerer elementer av metall, og graver de inn og ut av betong. Først snekrer jeg trekasser til sementmassen, og deretter bygger metallet inn den ferske betongen. Ved oksideringsprosessen, bærer stålet et preg av forfall, mens det på kobberet oppstår store og små blåmerker. De mørkere blånyansene blir ofte forbundet med uendelighet og evighet. Kobbertråden blir til lenker, mens kobberplaten sages og hamres til gater og veier.

Bakgrunn og undergrunn

I det oppløste hjemlandet mitt hadde betong en sterk posisjon, og dette materialet var overrepresentert i daværende byggepraksis. I 1948 brøt president Tito med den sovjetiske ledelsen, og styrte Jugoslavia til en unik hybridstatus, offisielt kalt Den sosialistiske føderale republikken Jugoslavia. Denne politiske posisjonen åpnet for alle slags internasjonale byggeprosjekter med ganske ulike ambisjoner bak. Ett av de prosjektene var digre plattinger i hager. Til og med hagen utenfor hytta vår hadde sin egen betongplattning.

Jeg vokste opp i Sarajevo, en storby hvor jeg opplevde et jordskjelv, en krig og mange begravelser. Den største turistattraksjonen var gamlebyen med smale sidegater, overganger og vegger med store og små gittervinduer. Der fantes det et labyrintlignende nettverk av smedverksteder, små butikker, gallerier, kafeer og basarer.

Havanna, Venezia, Sydney, Madrid, Malmö, Rotterdam ... Jeg har reist mye. Enten det er snakk om asfalt, sanddyner, is eller mørk gjørme, har jeg alltid tenkt på hva som kan ligge under overflaten. Plutselig ser jeg at bakken deler seg, og nye former oppstår. Fragmentene fra hukommelsen min, eller ulike utsnitt av mine egne filmbilder inkorporeres inn i et firkantet stykke relieff.

Byen som speiler seg i vanddammen

På grunn av mye smog og regn var byen vanligvis grå. De fleste bygningene fremstod ganske like med kornete fasader og vinduene bak metallsperringer. Langvarig regn hjalp rusten med å sette sine spor på de hvitmalt frontene. Jeg klemmer meg mot veggen, og ser på speilbildet i vanddammen på fortauet. Murveggen bøyer seg nedover, og gitrene forsvinner i det stille vannet foran føttene mine.

Jeg modellerer en type stålnetting. Til betongen konstruerer jeg en buet boks av treplater og plast hvor jeg setter den grove mørtelen. Det resulterer i en tung massiv betongmasse med ujevn overflate. Jeg vil legge tyngdepunkt til den bakerste delen her, så jeg blander inn noen tyngre steiner. Fasaden drar med seg det tunge bygget, og beveger seg nedover.

Kontrasten mellom hvitt og gråtoner avspeiler seg tydelig i vanddammen, og jeg tilsetter gips hvor jeg graver metallet inn. Etter at gipsen er stivnet, nyter jeg åpning av denne avvisende metallkonstruksjonen jeg hadde modellert i forkant. Det er befriende.

I See Reflections in the Water, betong, gips og stål, 42x30x10cm, 2022

(detalj)

Labyrinten

Gamlebyen besto av mange smale veier som gikk i flere retninger. Det var en labyrint av sidegater. Senere, da jeg ble ungdom, etter et jordskjelv, var det sperringer rundt omkring gamlebyen. Reparasjon tok lang tid, og da bydelen ble gjenåpnet, kom krigen. Jeg fikk aldri orientert meg i denne labyrinten, og klarte aldri å finne frem på egen hånd. Uansett hvor jeg skulle, gikk jeg bare rundt, og havnet tilbake der jeg startet. Noen år senere fant jeg et utdatert kart med gatene oppkalt etter hva slags håndverk som ble laget der. Jeg gjorde enda et mislykket forsøk på å orientere seg i de krokete linjene med kjente navn. Det hender at jeg, i drømmene mine, ser de sidegatene i gamlebyen av betong og stein, og hører ekkoet av hammerslag. Eller våpen.

Det gikk mange år før jeg fikk anledning til å samle meg om skulpturarbeidet, og derfor var jeg i utgangspunktet veldig spent på om erfaringene lot seg hente opp så lenge etterpå. Hadde avstanden i tid ødelagt mye for aktiviteten jeg skulle inn i? Minner, lukt, lys, alle prosessene i hjernen og det følelsesmessige griper inn i hverandre, og er med på å innhente opplevelsene.

Kobberet kaldsmis. Jeg hamrer, og metallet utvider seg. Veiene formes i korpusteknikken. Sementen blandes med vann, grus og steiner. Kobberet senker jeg forsiktig ned i betongmassen. I jorda. Der forsvinner gatene. Drømmen overtar reisen. Virkeligheten slipper fri. Kobberet har patinert, akkurat samme som mange av minnene mine. Steinene faller av, og etterlater hull. Gropete asfalt rundt i byen.

The Old Town Labyrinth, betong og kobber, 50x47x4cm, 2022

Det første og det siste møtet med kjedet

Kjedet til bestemor lå i den nederste skuffen på hytta. Da søstera mi og jeg var små, likte vi å titte i skuffene hennes. Bestemor døde brått, og med tiden ble skuffene fylt med bestefar sine papirer, to kulepennar og noen binders. Støv fra et jordskjelv. Kjedet i hjørnet i den nederste skuffen ventet tålmodig på neste slag.

Noen år senere kom krigen, og en granat traff taket. På grunn av en kraftig eksplosjon, ble alt i inngangen veltet, men jeg gikk rett forbi, og inn i stua. Hytta stod i ingenmannsland, og det var ikke lurt å oppholde seg der mer enn nødvendig. Moren min ville hente noen jakker. Fort åpnet jeg skapet og skuffene der jeg så en samling av bestefar sine gamle papirer, pappa sine bøker, noen gullsmykker, søstera mi sine strikkesaker, og den nederste skuffen med bestemors kjedet. Lydene advarte om at tiden var ute, og mamma stod klar med to jakker i hendene. Før jeg gikk ut, med blikket festet på skuffene, sa jeg at vi måtte komme tilbake snart. Det var så mye jeg ønsket å gå gjennom.

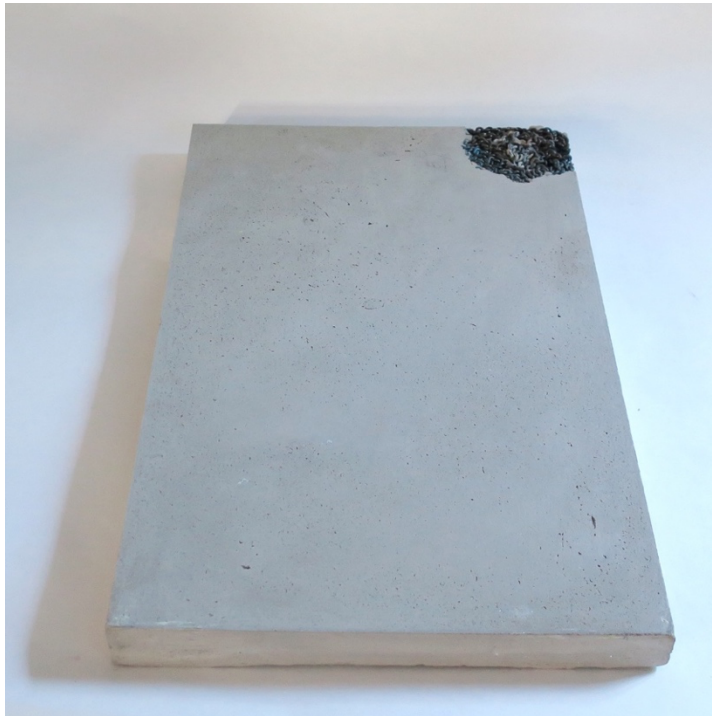
Jeg tok ingenting, og jeg kom aldri tilbake! Dette var mitt siste møte med landet mitt. I følge verdenskartet, forlot jeg et sted som ikke finnes. Heller ikke gatenavnene. De ble skiftet ut i løpet av kort tid, allerede under krigen. Hytta eksisterer ikke, verken med eller uten adresse. Den ble totalt ødelagt i krigen som herjet i flere år etter jeg hadde reist til Norge. Langt nede, trolig sammen med betongplattingen, ligger en forsteinet samling av bestefar sine gamle papirer, pappa sine bøker, noen gullsmykker, søstera mi sine strikkesaker, den nederste skuffen med bestemors nedstøvede kjedet og barndommen min.

Minner i betongen

I et hjørne av et underjordisk rom dekker spor av støv over tidens fall. Iblant hører jeg metallisk klanglyd derfra. Kanskje er det bare et ekko fra fortiden? Et påtrengende nærvær.

Jeg bruker opp 6 meter kobbertråd til kjeder. I flere små og store trekasser, støper jeg betongblanding. Sakte dekker denne grå massen over det patinerte kjedet. Etter å ha laget et par prøver, heller jeg den flytende betongmassen inn i den største kassen, over det lange kjedet hvor mesteparten ligger sammenkrøllet i hjørnet. Massen flyter langsomt inn i kassen, og snart forsvinner kjedet ut av synet. Det var nesten som en performance. Jeg tenker på denne grå væsken som hukommelsen min. Dagen etter, dekonstruerer jeg forsiktig kassen, og snur arbeidet. «Armeringen» sitter gjemt i betongmassen, men er fortsatt godt synlig i hjørnet.

Nysgjerrigheten min tvinger meg til å pirke i de sammenhengende rekkene av metallringer som går inn i hverandre, samtidig som de sitter fastspente i betongfundamentet. Noen av de ringene skjelver litt, uten å endre plass og uten å gi fra seg noen som helst lyd.

I didn't Go Back, betong og kobber, 31x50x4cm, 2022

(detalj)

Overflaten er glatt og jevn. For meg er den ren, slik skuffen var ren da jeg prøvde bestemors kjede for første gang. Selv om er det ferdige objektet er ganske jevnt, føler jeg at det hele har et preg av forfall. Ulike stemninger jeg beveger meg gjennom er som en form for meditasjon, de gir meg rom til refleksjoner rundt den tynne linjen som skiller glede og sorg. Det tilsvarer trolig min virkelighetsoppfatning. Jeg bøyer hodet nedover mot kjedet. Det lukter gammel kjeller og jord.

Flere ganger skulle jeg ønske at minnebildene mine hadde dårligere holdbarhet. Likevel, gir hjernen min aldri opp å gjennomføre de kronglete mentale operasjonene. Uventet lysner blitzen opp en eller annen støvete krok fra fortiden. Selv om det kommer uanmeldt, prøver jeg ikke å dytte bort disse hendelsene. En redigeringsfunksjon i fantasien kobles til og jeg leter etter meningen ved å transformere, omforme, plassere og oppbevare minnene.

En av mine største nålevende inspirasjonskilder, er den kolombianske kunstneren Doris Salcedo. Selv om kunstverkene hennes ofte fungerer som en slags minnemarkeringer¹, stammer de fra hennes egne personlige fortellinger, og de skaper rom for både individuell og kollektiv sorg. Hennes kunstneriske arbeid handler om menneskelige forhold.

Det konseptuelle verket «Shibboleth», en dyp sprekk i gulvet på Tate Modern i 2007, forteller om migranternes opplevelse og ekskludering. Trådnettet i den massive riften symboliserte utenrikspolitikk og segregering. I dag er sprekken fylt med ny betong, men står fortsatt som et godt synlig arr, og gjenforteller nye historier.

Shibboleth, installation, L167m, Doris Salcedo, 2007

¹ <https://www.transitmag.no/2020/09/25/doris-salcedo>

Undertiden

De vonde minnene leder ofte frem til de hyggelige, og iblant lengter jeg etter søvn og lindring. Jeg reiser tilbake i tid og rom, graver i bakken, gjenkjenner gjenstander som vekker historier. Gjennom å vekselvis skrive og eksperimentere, blir jeg mer klar over hva det er ved opplevelsene som har gjort inntrykk, og hva jeg har ønsket å formidle i ettertid. Samtidig ser jeg at det er noe jeg ikke kan sette ord på. Det er ennå ikke tatt ut av tiden, for alt er fortsatt der.

Jeg prøver å systematisere omgivelsene, samtidig som jeg skifter tilstand, selv i en tilsynelatende endeløs labyrinth. Akkurat som i Borges sin fortelling *De sirkulerende ruiner* om drømmeren som tvinger seg selv til å drømme fram en annet menneske, for så å oppdage at han selv er en annens drøm.²

Gjennom universet under bakken, langs sidegatene i gamlebyen av betong og stein, går jeg i ulikt tempo, og innser at denne labyrinthen svever side om side med min nåtids virkelighet.

² <http://users.clas.ufl.edu/burt/KafkaKierkegaardBible/BorgesTheCircularRuins.pdf>

Kilder

Transit Magasin, *Doris Salcedo*.

<https://www.transitmag.no/2020/09/25/doris-salcedo-kolombiansk-kunstner-som-har-viet-seg-til-hjemlandets-langtrukne-klagesang-vinner-verdens-storste-kunstpris/>. 12.02.22

Cool Hunting, *Doris Salcedo: Shibboleth*.

<https://coolhunting.com/culture/doris-salcedo-s/>. 12.02.22

Borges, Jorge Luis: *The Circular Ruins*. 1949.

<http://users.clas.ufl.edu/burt/KafkaKierkegaardBible/BorgesTheCircularRuins.pdf>. 12.02.22